

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

**Četnická pohraniční kontrolní stanice Česká Kubice
1925–1939**

Inventář

EL NAD č.: 1934
AP č.: 512

Mgr. Radka Kinkorová

Horšovský Týn 2019

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	5
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky.....	6
Seznam použitých pramenů a literatury.....	7

Příloha

Seznam použitých zkratk	8
-------------------------------	---

Inventární seznam	9
--------------------------------	---

I. Vývoj původce archiválií

Původcem archiválií je Četnická pohraniční kontrolní stanice Česká Kubice, existence 13. března 1919–1938, sídlo měla na nádraží v České Kubici.

Četnictvo čili žandarmerie bylo na území celé habsburské monarchie,¹ a tedy i českých zemí, rozšířeno císařským nařízením č. 272 z 8. června 1849 a jeho zřízení konkretizovalo nařízení ministra vnitra č. 19 z 18. ledna 1850. To definovalo četnictvo jako vojensky organizovaný strážný sbor uskupený v četnických plucích určený k udržování veřejné bezpečnosti, klidu a pořádku. Až následné pokyny zabezpečily každodenní provoz stanic a určily pravidla vlastní činnosti sboru, jenž byl součástí c. k. armády.²

Nejnižším článkem v organizační struktuře četnictva byly četnické stanice.

Po změnách, které přinesl v roce 1860 Říjnový diplom, zůstalo četnictvo i nadále vojensky organizovaným bezpečnostním sborem, byť s nižším celkovým početním stavem a jinou vnitřní organizací. Po vojenské a disciplinární stránce četnictvo podléhalo ministerstvu války a ve služebních a ekonomických záležitostech ministerstvu vnitra. V roce 1868 bylo c. k. četnictvo vyňato z pravomoci ministerstva války a podřízeno nově zřízenému ministerstvu pro zemskou obranu a veřejnou bezpečnost, v roce 1870 však byla agenda veřejné bezpečnosti ministerstvu odňata a přidělena ministerstvu vnitra.³ V letech 1872–1873 bylo u četnických velitelství zrušeno dělení na křídla a čety a byla zřízena oddělení, v jejichž čele stál důstojník. Zákon z roku 1876 vyňal četnictvo úplně ze svazku armády a v záležitostech výkonu bezpečnostní služby jej podřídil okresním hejtmanstvím, součinnost při výkonu úřední moci vyžadovaly také zejména okresní soudy.

V roce 1891 byl zřízen 16. četnický obvod v Klatovech, k němuž nově náležel i politický okres Domažlice.⁴ Okresní velitelství v Domažlicích bylo tedy podřízeno klatovskému četnickému oddělení.

V roce 1895 byl vydán nový zákon č. 1/1895 ř. z., o četnictvu, jenž mj. stanovil, že v případě války sice může být četnictvo pověřováno zvláštními vojenskými úkoly, avšak primárně si zachová všeobecné bezpečnostní určení.⁵ I nadále bylo četnictvo definováno jako vojenský strážný sbor zřízený za účelem zachování veřejného pořádku a bezpečnosti.

Tento zákon o četnictvu platil pouze s drobnými úpravami v rámci recepční normy i po vzniku Československé republiky. S ustavováním bezpečnostního systému nového státu byl spojen spor o pojetí četnictva jako složky armády. Nakonec četnictvo zůstalo v gesci ministerstva vnitra.

Vláda rozhodla už 10. února 1919 o uzavření hranic, jejich střežení a provádění pohraniční kontroly. Ministerstvo financí svým výnosem č. 6249 mj. určilo, že hranice se směly překročit jen v místech stanovených pohraničních kontrol, pro tzv. styk do dálky to byla přistaviště nebo místa, kde železnice přetínala hranici. V rámci tzv. malého pohraničního

¹ Před rokem 1850 existoval četnický pluk v Lombardii a Uhrách. Viz MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva I. : habsburská monarchie (1526–1918)*. Praha : Themis, 1997, s. 64.

² Předpisy viz řada Výbor zákonů a nařízení Republiky Československé k potřebě četnictva úřadů politických (upravili Josef Mrhálek a Josef Hoffmann).

³ JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 282.

⁴ *Posel od Čerchova*, 1891, roč. 20, č. 44 (31. 10.) nestr.. Reorganizací byly dosavadní obvody velitelství četnických oddělení zmenšeny. Klatovský obvod, jehož velením byl pověřen nadporučík Brůha, se utvořil z částí plzeňského, píseckého a chebského oddělení.

⁵ MÁLEK, Jan. *Vývoj, historie a činnost četnictva v Československu v letech 1918–1945 na příkladu Četnické stanice Zlín a Okresního četnického velitelství Zlín* [tiskem nepublikovaná diplomová práce]. Olomouc : Právnická fakulta Univerzity Palackého, 2014, s. 11, dostupné z http://theses.cz/id/7cvqsy/Malek_DP.pdf, 11. 7. 2017.

styku se hranice mohla přecházet ještě na dalších určených přechodech, na území dnešního domažlického okresu to byla místa: Všeruby, Maxov, Folmava, Klenčí pod Čerchovem, Lísková, Grafenried, Švarcava a Železná. Při pohraniční železniční stanici v České Kubici byla důvěrným rozkazem č. 222 ze dne 7. března 1919 zřízena četnická pohraniční kontrolní stanice Česká Kubice.⁶ Rozkaz obsahoval i všeobecné směrnice pro vykonávání služby (hranice se smí překročit pouze s cestovním povolením, tj. pasem nebo pohraničním lístkem pro obyvatele pohraničního okresu, podezřelé osoby mají být prohledány, nesmí se vyvážet zlato a podobné předměty, každá stanice měla vést seznam pasů, které byly prohlíženy). Směrnice pro výkon pohraniční kontroly vydalo prezidium zemské správy politické 4. března 1919. Přesné kompetence pak byly stanoveny v důvěrném rozkaze č. 955 z 3. května 1919. Četnická pohraniční kontrolní stanice Česká Kubice začala fungovat 13. března 1919. Zprvu mužstvo tvořili dva četníci a velitel Lambert Racek. Kancelář četnické pohraniční kontrolní stanice byla zařízena v nádražní čekárně, jiné volné místnosti tu nebyly k dispozici, proto se četníci ubytovali v penzionu Krásnohorská.

Četnické pohraniční kontrolní stanice byly zpočátku víceméně samostatné a přímo podřízené okresní správě politické, občas byly dohlíženy okresním četnickým velitelem. Od roku 1922 se kontrolní stanice měly podřídit veliteli nejbližší četnické stanice, aby zůstala zachována vojenská podřízenost a kázeň. Kde to místní poměry umožňovaly, tam se kontrolní a četnické stanice sloučily a nebylo tedy nutné zvláštní pojmenování četníků, kteří pasovou a kontrolní službu vykonávali. Jinde mělo dojít ke zřízení expozitury, tak vznikla v roce 1922 Expozitura četnické stanice Folmava v České Kubici.⁷

V lednu 1925 přeměnilo Zemské četnické velitelství v Praze název Četnická stanice ve Folmavě na Četnická stanice Česká Kubice, neboť předtím došlo ke katastrální změně, a sice přivtělení parcely, na níž stála kasárna četnické stanice, z Folmavy k obci Česká Kubice.⁸

Záležitosti četnictva byly nově upraveny zákonem č. 299/1920 Sb. z. a n., o četnictvu, a jeho prováděcími předpisy. Četnictvo zůstalo vojensky organizovaným strážným sborem a zároveň orgánem politické státní správy podřízeným ministerstvu vnitra a organizačně přizpůsobeným civilní teritoriální organizaci. Četnický sbor byl určen k tomu, aby podle stávajících zákonných předpisů a podle nařízení příslušných státních úřadů udržoval na celém území Československé republiky veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost. Kromě toho četnictvo plnilo v bezpečnostním systému první republiky roli prvotního vyšetřovatele trestných činů spáchaných v obvodu příslušné četnické stanice a existovalo vedle státní policie⁹ a obecní policie.¹⁰

Poslední zákonnou úpravu činnosti četnictva v první republice přinesla novela zákona č. 299/1920 Sb. z. a n., o četnictvu (zákon č. 28/1928 Sb. z. a n., jímž se doplňují a mění zákony o četnictvu a o sborech stráže bezpečnosti). Ta zejména upřesňovala okolnosti použití střelných zbraní četníky i pro zásahy v semknutém útvaru, upravovala podmínky jejich ženitby, služební platy a ubytování.

V období Protektorátu Čechy a Morava zůstaly bezpečnostní složky v kompetenci protektorátní vlády, byť říšskoněmecká vláda ovlivňovala organizaci četnictva. Kromě bývalých československých bezpečnostních složek začaly na území Protektorátu působit složky německých bezpečnostních sborů a dosavadní československý bezpečnostní aparát se postupně přizpůsoboval německému vzoru.

⁶ Národní archiv, Zemské četnické velitelství Praha, č. kart. 917.

⁷ Národní archiv, Zemské četnické velitelství Praha, č. kart. 917.

⁸ OÚ Domažlice, č. k. 178, nařízení zemského četnického velitelství z 20. ledna 1925 čj. 651 pob.

⁹ Státní policie měla celostátní působnost. Podle zákona č. 165/1920 Sb. z. a n., o zřizování nových státních policejních úřadů, mohla vláda se souhlasem obce zřizovat státní policejní úřady, které měly převzít dosavadní působnost obecní v oboru policie bezpečnostní, mravnostní a čelední a dosavadní působnost okresní správy politické v záležitostech policejní správy.

¹⁰ Zřízení vlastní obecní policie patřilo výhradně do obecní kompetence.

Četnické pohraniční kontrolní stanice byly zrušeny jako důsledek začlenění celního území Protektorátu do říšskoněmeckého celního území v roce 1940. Výkon pasové kontroly převzala německá pořádková policie.¹¹

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Archiválie pocházející z činnosti četnické pohraniční kontrolní stanice v České Kubici byly do Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně delimitovány z archivního souboru Fondy Veřejné bezpečnosti z bývalého kraje Plzeň (EL NAD 10133), jenž byl dosud v péči I. oddělení SOA v Plzni, a to protokolem o přemístění (delimitaci) archiválií ze dne 25. října 2016 čj. SOAP/010-0839/2016. Podle přílohy k tomuto protokolu oblastní archiv delimitoval 26 podacích protokolů a 9 indexů pocházejících z činnosti četnické stanice Česká Kubice. Při vymezování jednotlivých archivních fondů v SOkA Domažlice však byly některé archiválie přiřazeny k jiným archivním fondům četnických stanic a stanic Sboru národní bezpečnosti. Toto rozčlenění delimitovaného materiálu proběhlo až v roce 2017, proto je přírůstek archivního fondu Četnická pohraniční kontrolní stanice Česká Kubice evidován pod číslem 39/2017 a uvádí dva podací protokoly.

Státní oblastní archiv v Plzni převzal archiválie k uložení do archivního souboru Fondy Veřejné bezpečnosti z bývalého kraje Plzeň ve dvou přejímkách, a sice 11. března 1960, č. přírůstku 17-20/1960, a 7. října 1961, č. přírůstku 7-42/1961.

Z písemností vzniklých z činnosti četnické pohraniční kontrolní stanice v České Kubici se dochovalo pouze torzo registraturních pomůcek. Podle poznámek zapsaných na deskách podacích deníků nebyly při skartaci provedené 29. února 1960 nalezeny žádné spisy. Naprostá většina dokumentů četnické pohraniční kontrolní stanice v České Kubici se tedy nedochovala.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Četnická pohraniční kontrolní stanice Česká Kubice obsahuje archiválie pocházející z let 1925–1939.

Archivní fond tvoří pouze dvě registraturní pomůcky.

Po formální stránce je inventář zpracován podle metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek č. j. SOAP/006–0767/2010 a jeho dodatku č. j. SOAP/006–1300/2014 a dále podle metodického návodu č. 1/2013 odboru archivní správy a spisové služby ministerstva vnitra č. j. MV–46913/AS–1/AS–2013.

V kapitole I. je zmíněn vývoj názvů četnické stanice, z jejíž činnosti pocházejí inventarizované archiválie. Vzhledem k tomu, že archivní fond obsahuje pouze archiválie vztahující se k provádění pohraniční kontroly, byl zvolen název archivního fondu Četnická pohraniční kontrolní stanice Česká Kubice, to se ostatně objevuje i na otiskách razítka dochovaných v archiváliích.

Během pořádání nebyly vyřazeny žádné archiválie. Jazykem archiválií je čeština. Archiválie jsou poškozené, u obyčejného podacího protokolu chybí zadní desky.

¹¹ Národní archiv, fond Zemské četnické velitelství Praha, č. kart. 918.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archiválie inventarizovaného archivního fondu pocházejí z činnosti četnické pohraniční kontrolní stanice v České Kubici. Bohužel se dochovaly pouze registraturní pomůcky, jejichž výpovědní hodnota je limitována účelem, který jako takové plnily. Přesto poskytují alespoň zčásti obraz činnosti četnické stanice a odrážejí zlomové okamžiky v dějinách státu a postavení četnictva v nich.

Pro hlubší poznání činnosti a působení četnické stanice je ovšem bezpodmínečně nutné prostudovat i další archivní materiál, např. archivní fond Okresní úřad Domažlice I (uložený ve zdejším archivu) nebo Zemské četnické velitelství Praha (Národní archiv).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Četnická pohraniční kontrolní stanice Česká Kubice uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Mgr. Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 2. října 2019

Mgr. Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Prameny archivní

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně (dále jen SOkA Domažlice), fond *Okresní úřad Domažlice I* (EL NAD 592).

SOkA Domažlice, fond *Okresní národní výbor Domažlice* (EL NAD 73).

Národní archiv, fond *Zemské četnické velitelství Praha* (EL NAD 1084).

Literatura

JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945–1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. *Internetová verze Sborníku AMV 1/2003*.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva II. : Československá republika (1918 – 1939)*. Praha : Police history, 1999.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva III. : Protektorát Čechy a Morava a Slovenský štát (1939–1945)*. Praha : Police history, 2001.

MÁLEK, Jan. *Vývoj, historie a činnost četnictva v Československu v letech 1918–1945 na příkladu Četnické stanice Zlín a Okresního četnického velitelství Zlín* [tiskem nepublikovaná diplomová práce]. Olomouc : Právnická fakulta Univerzity Palackého, 2014.

Výbor zákonů a nařízení Republiky Československé k potřebě četnictva úřadů politických (upravili Josef Mrhálek a Josef Hoffmann). Praha : Nákladem Státní tiskárny, 1933.

Příloha: Seznam použitých zkratek

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
AS	archivní správa
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
eid. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
MV	ministerstvo vnitra
OÚ	okresní úřad
ppr	podací protokol
ř. z.	říšský zákoník
Sb.	Sbírka zákonů
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Registraturní pomůcky

1	Podací protokol obyčejný 1. 1. 1937–31. 7. 1939; čj. 1/37–280/39	1937–1939	ppr 1
2	Podací protokol pasový 13. 7. 1925–19. 8. 1939; čj. 1/25–1/39 <i>deník zaveden na stanici 1. 1. 1925, veden do 18. 11. 1938, z roku 1939 pouze jeden zápis</i>	1925–1939	ppr 2

Název archivní pomůcky:	Četnická pohraniční kontrolní stanice Česká Kubice
Značka archivního fondu:	ČPKS Č. Kubice
Časové rozmezí:	1925–1939
Počet evidenčních jednotek:	2 (2 podací protokoly)
Počet inventárních jednotek:	2
Rozsah v bm:	0,02
Stav ke dni:	2. 10. 2019
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 2. 10. 2019 čj. SOAP/10-542/2019